

SELETUSKIRI

regionaalministri määruse „Perioodi 2023–2027 turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetus“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 7 lõike 2, § 24 lõike 1 ja § 38 lõike 3 alusel.

1. jaanuaril 2023 algas uus Euroopa Liidu (edaspidi ka *EL*) programmiperiood 2023–2027, mille raames saab Eesti osa Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi eelarvest. Nendest fondidest toetuste andmist reguleerib perioodil 2023–2027 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 1–186). Nimetatud määruse artikli 9 kohaselt tuleb liikmesriikidel EL-i toetuste saamiseks koostada ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava, milleks Eesti puhul on „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027“ (edaspidi *strateegiakava*), mis on kiidetud heaks Euroopa Komisjoni otsusega.

Eelnõu on vajalik strateegiakava keskkonna- ja kliimakoostuste ning muude majandamiskohustuste sekkumise „Mulla- ja veekaitsetoetus“ raames antava turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetuse (edaspidi ka *toetus*) rakendamiseks. Toetuse õiguslik alus on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikkel 70. Võttes aluseks strateegiakava SWOT-analüüsi ja sekkumisega käsitletavaid vajadusi, hõlmatakse selle sekkumisega üksnes mullakaitseliselt väga tundlikke ja prioriteetseid alasid, millel kasvav taimik on looduslik ning seega samuti väga väärtuslik.

Strateegiakava sekkumine „Mulla- ja veekaitsetoetus“ koosneb viiest erinevast toetusest: kahest mullakaitses ja kolmest veekaitse toetusest. 2023. aastal rakendatakse turvas- ja erodeeritud mulla kaitse, põhjavee kaitse ning pinnavee kaitse toetus ning 2024. aastal rakendatakse turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetus ning põhjavee kaitse alal asuva väärtusliku püsirohumaa kaitse toetus. Kõigil neil toetustel on selge mulla- ja veekaitse ühisosa – toetusõiguslik on vaid rohumaa ning määruses sätestatud nõudeid tuleb järgida vähemalt viiel järjestikusel aastal. Nii mulla- kui ka veekaitsetoetuse eesmärged täidab kõige enam liigirikas looduslik rohumaa, mille rohukamarat pole aastaid uuendatud ja kus ei ole kasutatud mineraalväetisi ega taimekaitsevahendeid. Seetõttu rakendatakse strateegiakava raames 2024. aastast eraldi sekkumistena veel ka turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetust ning põhjavee kaitse alal asuva väärtusliku püsirohumaa kaitse toetust, mis aitavad saavutada samaaegselt mulla- ja elurikkuse kaitse eesmärged.

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetuse eesmärk on ühelt poolt süsiniku emissiooni vähendamine, muldade orgaanilise süsiniku varu ja turvasmuldade kaitsmine ning teiselt poolt nende muldadega väärtuslike püsirohumaade kaitse ja ekstensiivne majandamine. Turbaalad säilitavad peaaegu 30% maailma muldade süsinikust. Kuivendatud turbaalade taastamisega võib ära hoida kuni 25% Euroopa maismaalt pärit kasvuhoonegaaside

(edaspidi *KHG*) heitest. Üheks peamiseks põllumajandustootmise jätkamist võimaldavaks taastamistegevuseks turvasmuldadega maadel loetakse nende maade hoidmist rohumaana. Maaelu Teadmuskeskuse läbi viidud uuring näitas, et turvasmullaga püsirohumaade orgaanilise süsiniku varu (Corg) väheneb põllukultuuride viljelemisega võrreldes oluliselt vähem, aastas 0,9 t/ha (põllukultuuride puhul -6,6 t/ha/a). Kuna kõige suurem orgaanilise süsiniku emissioon põllumajanduses toimub turvasmuldadelt ning kõige suurema orgaanilise süsiniku sisaldusega ja mineraliseerumisele haavatumad on just turvasmullad, mida haritakse, hoitakse toetusega sel maal ära mullaharimine ja põllukultuuride kasvatamine. Mullaerosioon mõjutab oluliselt mullaviljakust ja mullaökosüsteemide seisundit ning on üheks olulisemaks toitainete väljakannet põhjustavaks protsessiks. Kõige suurem osakaal mullaerosioonis on Eesti tingimustes vee-erosioonil, mis pärineb valdavalt haritavatelt põllumaadelt. Eriti tundlik on erosiooni suhtes mustkesa, aga ka maa, millel kasvatatakse vahelharitavaid kultuure. Teraviljade kasvatamisel on erosiooniohtlikum periood künnist kuni taimkatte kujunemiseni. Eestis on siiski erodeerunud muldade osakaal väga väike, kuid lokaalselt on oluline, et toetatakse selliste maade rohumaaks viimist või rohumaana hoidmist.

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslik püsirohumaad selle määruse tähenduses on turvasmulla (M, S, R, AM) või erodeeritud (E, e) ja deluviaalmuldade (D) kompleksi osatähtsusega kõrge loodusväärtusega püsirohumaad, kus on kujunemas looduslik taimestik ja seeläbi tagatud tingimused suurema liigirikkuse kujunemiseks (edaspidi *kõrge loodusväärtusega püsirohumaad*), ning pärandniit, mille kohta on andmed kantud Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi *EELIS*) ja mis ei asu looduskaitseaduse § 4 lõike 1 punktis 1, 2, 4, 5 või 6 nimetatud kaitstaval loodusobjektidel (edaspidi *väljaspool kaitstavaid alasid asuv pärandniit*). Toetust antakse 70 protsendi turvasmulla (M, S, R, AM) või erodeeritud (E, e) ja deluviaalmuldade (D) kompleksi osatähtsusega eksperdi inventeeritud väljaspool kaitstavaid alasid asuva pärandniidu ja eksperdi inventeeritud kõrge loodusväärtusega püsirohumaad kohta. Looduslikud niidud, pikaajalised püsirohumaad, pärandniidud ja teised lagedad alad on põllumajandusmaastikus mitmekesisuse allikad ehk tuumalad, mis pakuvad toitumis-, paljunemis-, pesitsus-, elu-, talvitumis- ja varjupaiku väga paljudele liikidele. Nendelt aladelt saavad kasulikud organismid levida edasi teistesse agroökosüsteemidesse ja pakkuda põllumajandusele selliseid vajalikke looduse hüvesid ehk ökosüsteemiteenuseid nagu tolmeldamine ja looduslik kahjuritõrje. Lagedad alad on olulised rohekoridoride osad, mis tagavad maastiku sidususe ja on erinevatele avamaastiku liikidele levikukoridorideks. Oluline on väärtuslike püsirohumaade roll ka kliimamuutuste leevendamisel, kliimamuutustega kohanemisel ja Corg sidumisel muldadesse. Väärtuslikud püsirohumaad kannavad ja toetavad samu väärtusi, mis looduslikud niiduökosüsteemid. Paljud sellistest aladest võivad olla vanad rohumaad kooslused ja kõrge ökoloogilise väärtusega, samas suureneb surve nende ülesharimiseks või metsastamiseks.

Toetuse abil panustatakse tegevuspõhise riigieelarve programmi „Põllumajandus, toit ja maaelu programm 2023–2026“ tegevusse 7.1.1 „Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine“. Samuti panustatakse toetuse abil „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ põllumajanduskeskkonna tegevussuuna järgmistesse eesmärkidesse:

- 1) väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise negatiivne mõju keskkonnale on vähene;
- 2) põllumajandustootmise negatiivne mõju kliimamuutusele ja õhukvaliteedile on vähenenud ning positiivne mõju on suurenenud;
- 3) säilinud on põllumajandusmaa elurikkus ja maastiku mitmekesisus ning tagatud on ökosüsteemi teenuste toimimine.

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse toetusega võtab toetuse taotleja maatüki põhiselt viieaastase nõuete täitmise kohustuse ning toetussummadega hüvitatakse toetusesaajatele neljandas peatükis toodud tegevuse elluviimise nõuete, mis on rangemad kui baastase, milleks on tavapraktika, tingimuslikkuse nõuded ja õigusaktidega kehtestatud kohustuslikud nõuded, täitmisest tingitud lisakulud ning saamata jäänud tulu tervikuna või osaliselt.

Toetuse kogueelarveks on planeeritud ligi 0,4 miljonit eurot. Taotlusi toetusega liitumiseks võetakse vastu alates 2024. aastast. Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 11 kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister igal aastal määrusega need strateegiakava sekkumiste raames antavad toetused, mida kalendriaastal antakse. Strateegiakava kohaselt on sekkumist planeeritud rakendada kõigil perioodi 2024–2027 aastatel.

Määruse eelnõu ja seletuskirja koostas Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi maakasutuspoliitika osakonna põllumajanduskeskkonna valdkonna nõunik Eike Lepmets (tel 625 6564, eike.lepmets@agri.ee). Juriidilise ekspertiisi määruse eelnõule tegi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunik Ketlyn Roze (625 6127, ketlyn.roze@agri.ee). Eelnõu keeleteimetaja on Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna peaspetsialist Laura Ojava (625 6523, laura.ojava@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu §-ga 1 sätestatakse määruse reguleerimisala, milleks on strateegiakava sekkumise „Mulla- ja veekaitsetoetus“ raames antava turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse toetuse andmise tingimused ning kord. Toetuse andmise tingimused ja kord hõlmavad sätteid toetatava tegevuse, toetuse ühikumäära, taotleja ja maa toetusõiguslikkuse nõuete, tingimuslikkuse nõuete, baasnõuete, toetatava tegevuse nõuete, põllumajandusliku majapidamise üleandmise, kohustuse üleandmise ja ülevõtmise, kohustuse suurendamise ja vähendamise, taotlusele esitatavate nõuete ja taotluse esitamise tähtaja, taotleja, taotluse ja toetatava tegevuse kontrollimise, toetuse vähendamise, taotluse rahuldamise ja rahuldamata jätmise, toetuse maksmise ning toetuse saaja andmete avalikustamise kohta.

Eelnõu §-ga 2 sätestatakse toetatav tegevus. Toetust antakse turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse tegevuse elluviimise eest viie järjestikuse kalendriaasta jooksul (edaspidi *kohustuseperiood*) toetusõiguslikul rohumaal, mis on kindlaks määratud esimesel kalendriaastal esitatud taotluse alusel. Seeläbi tagatakse kohustusealustel maadel järjepidev toetuse saamise tingimuste täitmine, mis tagab ka toetuse eesmärgi saavutamise. Kui turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kohta on võetud viie kalendriaasta pikkune kohustus, siis ei kahjustata seal kohustuseperioodi jooksul rohukamarat, ei kasutata väetisi ega taimekaitsevahendeid, maid niidetakse või karjatatakse mõõdukalt. Seega võib eeldada, et viie aasta pärast on need maad endiselt väärtuslikud püsirohumaad ja toetuse eesmärk on täidetud.

Lõikes 3 sätestatakse, et esimesel kalendriaastal esitatud taotluse alusel kindlaks määratud toetusõiguslik rohumaa, kus viiakse ellu turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse tegevust (edaspidi *kohustusealune maa*), ja selle pindala suurus võib kohustuseperioodi jooksul muutuda üksnes määruses sätestatud ulatuses, kui Euroopa Liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Nimetatud lõikest tuleneb termini „kohustusealune maa“ sisu, mis on esimesel kalendriaastal esitatud taotluse alusel kindlaks määratud toetusõiguslik rohumaa, kus viiakse ellu turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse

tegevust. Kohustusealne maa loetakse kindlaks määratuks tagasiulatuvalt alates kohustuseperioodi esimese kalendriaasta 1. jaanuarist (lg 4). Kohustusealuse maa pindala suurus võib kohustuseperioodi jooksul muutuda üksnes minimaalselt, määruks sätestatud ulatuses, kui Euroopa Liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Lubatud on kohustust üle anda ning kohustusealust maad suurendada ja vähendada (eelnoü §-d 11–13): seda selleks, et tagada taotlejatele mõistlik paindlikkus mitmeaastase kohustusega hõlmatud maade liikumisel majapidamiste vahel. Mõistliku paindlikkuse tarvis võib kohustusealuse maa asukoht muutuda põllu piiride muutumise tõttu, kui see ei too kaasa kohustusealuse maa pindala muutumist. Siin on mõeldud ainult sama põllu piiride korrigeerimist.

Lõikes 6 avatakse turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaatähendus, milleks on turvasmulla (M, S, R, AM) või erodeeritud (E, e) ja deluviaalmuldade (D) kompleksi osatähtsusega kõrge loodusväärtusega püsirohumaat ja väljaspool kaitstavaid alasid asuv pärandniit.

Turvasmuldadeks ehk soomuldadeks loetakse muldi, kus Corg sisaldus on $\geq 12\%$ ja turbahorisoni tüsedus > 30 cm. Turvasmullad moodustavad u 7,9% põllumajandusmaast. Põllumajanduslikult kasutatakse turvasmuldadest eelkõige madalsoomuldi, mis tekivad turvastunud muldade edasisel soostumisel või veekogude põhjast kinnikasvamisel, mis on põhjaveelise ja üleujutusvee toitumisega ning toitaineterikkad. Turvas on neil muldadel moodustunud peamiselt roht- ja puittaimede ning lehtsammalde jäämustest ja suurema osa mullaprofiilist moodustab hästi lagunenenud turvas.

- a) M' väga õhuke madalsoomuld. T tüsedus 30–50 cm;
- b) M'' õhuke madalsoomuld. T tüsedus 50–100 cm;
- c) M''' sügav madalsoomuld. T tüsedus > 100 cm.

Omadustelt madalsoomuldadega sarnased on lammi-madalsoomullad (AM), mis esinevad jõgede alamjooksu suurematel lammidel. Seal järgneb vähemalt 30 cm turbahorisonidile tavaliselt gleihorisonit.

Uuringud¹ on näidanud, et osa õhematest turvasmuldadest, mis on inimõju suhtes ühed kõige tundlikumad mullad, võivad olla tänaseks harimise tõttu mineraliseerunud ning mullastikukaardi andmed vajavad turvas- ja turvastunud muldade osas uuendamist.

Erodeeritud ja deluviaalmuldade kompleks moodustab u 5,5% põllumajandusmaast. Erodeeritud muldadena eraldatakse künklikus moreenmaastikus praeguste ja endiste kultuurmaade mullad, mis on allunud või alluvad kiirendatud vee-erosioonile. Eraldatakse kolme erosiooniastet: nõrk, keskmine ja tugev. Nõrgalt erodeeritud mullad esinevad kallakutel 3–5°, huumusesisaldus on u 1,8–2,2% ja nende kasutamine põllumaana ei oma erilisi puudusi ega kitsendusi. Keskmiselt erodeeritud muldade huumusesisaldus on 1,3–1,8%, tugevasti erodeeritud alla 1%. Keskmiselt ja tugevasti erodeeritud muldade kasutamisel tuleb seada eesmärgiks, et muld oleks võimalikult vähe ilma taimkatteta ja teadvustada, et need mullad sobivad ainult eelkõige heintaimede kasvatamiseks või kergema lõimise korral eelistada metsastamist.

Deluviaalmullad esinevad künklike alade nõgusatel pinnavormidel või kallakute osadel, kus materjali pealeuhe ületab ärauhumise. Iseloomulik on tüse üle 30 cm A-horisonit. Deluviaalmuldade kasutamist raskendab nende killustatus ja mulla omaduste kiire

¹<https://www.pikk.ee/wp-content/uploads/2019/10/Turvas-ja-turvastunud-muldade-kordusm%C3%A4%C3%A4ramised-mullastikukaardi-t%C3%A4psustamiseks.pdf>

vaheldumine. Võrreldes sama nõlva erodeeritud muldadega on nad oluliselt viljakamad. Kuna asuvad kõrvuti erodeeritud muldadega, siis peamine kasutusvõimalus on rohumana.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse toetuse ühikumäär turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse tegevuse elluviimise eest, mis on ühe hektari rohumaa kohta kohustuseperioodi ühes kalendriaastas ehk kohustuseaastas 100 eurot. Täpsem info selle kohta, millised kaasnevad kulud ja saamata jäänud tulud on ühikumäära väljatöötamisel arvesse võetud ning millistele andmeallikatele on tuginetud, on esitatud strateegiakava peatüki 5.3 sekkumise punktis 7.

Lõike 2 kohaselt, kui kohustuseaastal esitatud kõigi nõuetekohaste taotluste rahastamise summa ületab enne Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 13 lõikes 3 sätestatud toetuse vähendamiste otsustamist toetusele eelarveaastaks määratud eelarve, vähendab Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (edaspidi *PRIA*) toetuse ühikumäära sellises osas, mis on vajalik kõigi nõuetekohaste taotluste rahuldamiseks maksimaalsel võimalikul määral. Toetuse eripärast tulenevalt ei ole selle toetuse puhul kõigi nõuetekohaste taotluste täies mahus rahuldamiseks eelarve mittejätkumise korral tavapäraste eelistuskriteeriumite rakendamine põhjendatud, mistõttu ongi üheks alternatiiviks hektaripõhise ühikumäära vähendamine (kõik nõuetele vastavad taotlejad saavad toetust, ent vähendatud ühikumääraga).

Eelnõu §-ga 4 sätestatakse nõuded taotlejale. Lõikega 1 sätestatakse isikute ring, kes võivad toetust taotleda. Selle kohaselt antakse toetust füüsilisele isikule, füüsilisest isikust ettevõtjale, juriidilisele isikule või juriidilise isiku staatusega ühendusele, kes viib kohustuseperioodi jooksul ellu turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse tegevust (edaspidi koos *taotleja*). Kuna selliseid alasid on alles väga vähe, on taotlejate ring sama kui strateegiakava kohase väärtusliku püsirohumaa säilitamise toetusel ning see on strateegiakava kohase turvas- ja erodeeritud mulla kaitse toetusega võrreldes seega laiem.

Kuna Eestis on isikuid, kes ei ole aktiivsed põllumajandustootjad, kuid kelle valduses on rohumaid, kus ei toimu aktiivset kasumile orienteeritud põllumajandustootmist, ei ole need maad selle määruuse objektiks. Neid maid põllumajandusliku tootmise tarvis ei harita ja seal ei kasutata väetisi ja taimekaitsevahendeid ning sellega tagatakse üldjuhul selliste alade piisav kaitse. Seetõttu on oluline, et taotleja tegeleks põllumajandusliku tegevusega.

Toetust antakse taotlejale:

- 1) kellele antakse esimese kohustuseaasta kohta strateegiakava alusel antavat keskkonnasõbraliku majandamise toetust ja kes järgnevatel kohustuseaastatel taotleb sama toetust;
- 2) kellele antakse esimese kohustuseaasta kohta strateegiakava alusel antavat keskkonnasõbraliku majandamise toetust ning kes järgnevatel kohustuseaastatel peab toetusõigusliku ja muu rohumaa hektari kohta vähemalt 0,2 loomühikule vastaval arvul veiseid, lambaid või kitsi;
- 3) kes esimesel kohustuseaastal peab toetusõigusliku ja muu rohumaa hektari kohta vähemalt 0,2 loomühikule vastaval arvul veiseid, lambaid või kitsi ning kes järgnevatel kohustuseaastatel taotleb strateegiakava alusel antavat keskkonnasõbraliku majandamise toetust või
- 4) kes peab igal kohustuseaastal toetusõigusliku ja muu rohumaa hektari kohta vähemalt 0,2 loomühikule vastaval arvul veiseid, lambaid või kitsi.

Loomade pidamise nõude puhul võetakse arvesse taotleja poolt kohustuseaastal peetavate selliste veiste, lammaste ja kitsede keskmine arv, kes on nõuetekohaselt identifitseeritud ning kelle andmed on kantud nõuetekohaselt põllumajandusloomade registrisse.

Lõikes 3 on sätestatud, et veiste, lammaste ja kitsede loomühikuteks ümberarvutamise korral kasutatakse maaeluministri 30. septembri 2022. aasta määruse nr 53 „Põllumajanduses kasutatava eriotstarbelise diislikütuse ostuõiguse andmine“ § 2 lõikes 2 sätestatud koefitsiente.

Veiste, lammaste ja kitsede loomühikuteks ümberarvutamise koefitsiendid on järgmised:

- 1) üle 24 kuu vanune veis, sealhulgas ammlehm – üks loomühik;
- 2) 6–24 kuu vanune veis – 0,6 loomühikut;
- 3) kuni kuue kuu vanune veis – 0,2 loomühikut;
- 4) üle kuue kuu vanune lammas või kits – 0,15 loomühikut;
- 5) kuni kuue kuu vanune lammas või kits – 0,05 loomühikut.

Lõike 5 kohaselt, kui taotleja ei ole vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemise tõttu võimeline jätkama kohustuse täitmisega, siis kohustus lõpeb. Vääramatu jõud on asjaolu, mida taotleja ei saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtuvalt ei saanud temalt oodata, et ta kohustuse võtmise ajal selle asjaoluga arvestaks, seda väldiks või takistava asjaolu või selle tagajärje ületaks. Vääramatu jõu ja erandlike asjaoludena käsitatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116, mis käsitleb ühise põllumajanduspoliitika rahastamist, haldamist ja seiret ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1306/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 187–261), artikli 3 lõike 1 kohaselt eelkõige järgmist:

- raske loodusõnnetus või rasked ilmastikutingimused, mis kahjustavad tõsiselt põllumajanduslikku majapidamist;
- põllumajandusliku majapidamise loomakasvatushoonete hävimine õnnetusjuhtumi tagajärjel;
- toetusesaaja karja osa või kogu karja haigestumine loomataudi või osa või kõiki põllukultuure mõjutav taimehaiguse puhang või taimekahjustaja;
- kogu põllumajandusliku majapidamise või selle suure osa sundvõõrandamine, kui taotluse esitamise päeval ei olnud võimalik sundvõõrandamist ette näha;
- toetusesaaja surm;
- toetusesaaja pikaajaline töövõimetus.

Vääramatu jõu ja erandlike asjaolude olemasolu hindamisel võetakse arvesse üksikjuhtudel ilmnunud asjaolusid. Vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemisest tuleb teavitada PRIA-t ja esitada asjakohased tõendid selle esinemise kohta.

Eelnõu §-ga 5 sätestatakse nõuded toetusõigusliku maa kohta. Selle määruse alusel antava toetuse juures on oluline, et taotleja tegeleks toetusõiguslikul maal põllumajandusliku tegevusega. Põllumajanduslikuks tegevuseks loetakse põllumajandustoodete tootmist ja põllumajandusmaa hoidmist karjatamiseks või harimiseks sobilikus seisukorras (maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruse nr 71 „Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus“ § 3). Samuti peab see maa vastama eelnimetatud määruse § 4 lõigetes 2–5, 7 ja 11 sätestatud nõuetele.

Lõike 2 kohaselt antakse toetust sellise taotleja kasutatava kokku vähemalt 0,30 hektari suuruse 70 protsendi turvasmulla (M, S, R, AM) või erodeeritud (E, e) ja deluviaalmuldade (D) kompleksi osatähtsusega rohumaa kohta, mis on eksperdi inventeeritud väljaspool kaitstavaid alasid asuv pärandniit või eksperdi inventeeritud kõrge loodusväärtusega püsirohumaa. Eelmisel programmiperioodil anti „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ (edaspidi *arengukava*) piirkondlikku mullakaitsetoetust rohumaa kohta, kus turvasmulla või erodeeritud

ja deluviaalmuldade kompleksi osatähtsus oli 90 protsenti. Arengukava vahehindamises² anti soovitus vähendada toetuse saamiseks selliste muldade osatähtsust. See aitab kaasa perioodi 2023–2027 turvas- ja erodeeritud mulla kaitse toetuse eesmärgi paremale täitmisele (sh KHG emissiooni vähendamisele).

Püsirohumaat määratlemisel lähtutakse maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ §-s 4 sätestatust. Projekti ELME³ („Elurikkuse sotsiaal-majanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosiks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid“) raames kaardistati PRIA põllumassiivide registri andmetele (andmed püsirohumaat esinemise kohta perioodil 2004–2019) tuginedes vähemalt kümme aastat vanad püsirohumaad, mis ei kattu EELIS-e poollooduslike niidukoosluste kaardikihiga. Projekti ELME raames valminud kaart uuendati Maaelu Teadmuskeskuses 2023. aastal ning see saab aluseks kõrge loodusväärtusega püsirohumaade inventeerimisele. Inventeerijate leidmiseks korraldati riigihange. Inventuuride tulemusena moodustub kaardikiht, kuhu on kantud need püsirohumaad, mis tunnistati ekspertide poolt kõrge loodusväärtusega püsirohumaadeks. Väljaspool kaitstavaid alasid asuvate pärandniitude puhul on väärtusliku püsirohumaat säilitamise toetuse taotlemisel aluseks EELIS-esse kantud andmed pärandniitude kohta.

Maad saab kasutada isik, kellel on maa kasutusõigus.

Turvasmuldade kaardikihi loob strateegiakava toetuste tarvis Maaelu Teadmuskeskus (edaspidi *METK*) ning selle loomine põhineb peamiselt riikliku mullaseire, PMK mullaviljakuse ja orgaanilise aine uuringu, põllumajandusmaa viimaste aastate majandamise ning täiendavate välitööde andmetel. Kaardikihi loomisel võetakse ruumiliseks aluseks põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registri põllumassiivide kaart ja juhendatakse sinna kantud põllumassiivide piiridest ja põldude andmestikust ning PMK ja Eesti Maaülikooli välja töötatud ja vajadusel täiustatud metoodikast⁴.

Toetusõiguslike erodeeritud muldade juurde on arvatud ka deluviaalmullad, mis on erodeeritud mulla n-ö üleminekuetapp teiseks mullaliigiks, ning see asjaolu on üheks garantiiks, et kõik erodeeritud muldadega alad saaksid olla toetusõiguslikud.

Topeltrahastamise vältimiseks ei anta lõike 4 kohaselt toetust toetusega hüvitatava sarnase tegevuse eest maa kohta, mille kohta antakse taotlejale strateegiakava alusel muud mulla- ja veekaitsetoetust või väärtusliku püsirohumaat säilitamise toetust.

Samuti ei anta lõike 5 kohaselt toetust ka strateegiakava kohase pärandniidu hooldamise toetuse toetusõigusliku maa kohta, kuna pärandniidu kui elurikkuse tuumalade puhul tuleb eelistada selle spetsiifilist hooldamist ning selleks ka vastava toetuse taotlemist.

Eelnõu §-ga 6 sätestatakse tingimuslikkuse nõuete järgimine. Taotleja peab täitma oma põllumajanduslikus tegevuses ja kogu põllumajandusliku majapidamise maal maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruses nr 68 „Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis

² <https://metk.agri.ee/media/2380/download>

³ <https://keskkonnaagentuur.ee/elme>

⁴ <https://www.pikk.ee/wp-content/uploads/2019/10/Turvas-ja-turvastunud-muldade-kordusm%C3%A4%C3%A4ramised-mullastikukaardi-t%C3%A4psustamiseks.pdf>

hoidmise nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded“ sätestatud nõudeid, mis on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2021/2115 artiklite 12 ja 13 alusel. Tingimuslikkus hõlmab nii maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõudeid kui ka kohustuslike majandamisnõudeid. Kohustuslikud majandamisnõuded on valik juba kehtivatest erinevatest siseriiklikest nõuetest.

Tingimuslikkus on seotud kliima- ja keskkonna, sealhulgas vee, mulla ja ökosüsteemide elurikkuse, rahva- ja taimetervise ning loomade heaolu valdkonnas kehtestatud nõuete järgimisega. Tingimuslikkuse nõuete järgimine on eelduseks strateegiakava pindalapõhiste- ja loomatoetuste täies mahus saamiseks. Tingimuslikkuse nõuete rakendamisega välistatakse juhud, kus valdkonna järelevalveasutus kohaldab põllumajandustootjale elementaarsete nõuete rikkumise korral asjakohast meedet või karistust, kuid ta saab samal ajal siiski täies mahus põllumajandustoetusi. Tingimuslikkuse nõudeid tuleb järgida kogu kohustuseaasta vältel ehk 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini. Tingimuslikkuse süsteem rakendus 1. jaanuarist 2023 ning asendas senise nõuetele vastavuse süsteemi.

Eelnõu §-ga 7 sätestatakse toetuse baasnõuded. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2021/2115 artikli 70 lõike 3 kohaselt võib toetust anda vaid nende kohustuste jaoks, mis on rangemad kui tingimuslikkuse nõuded, asjaomased väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise ning loomade heaolu miinimumnõuded ning muud asjaomased liikmesriigi ja liidu õigusega ette nähtud kohustuslikud nõuded, põllumajandusmaa hoidmise tingimused ning erinevad kohustustest, millega seoses antakse toetust sama määruse artikli 31 alusel. Lihtsustatult öeldes ei ole taotleja õigustatud baasnõudeid rikkudes tegevuse elluviimise nõuete täitmise eest toetust täismahus saama. Ideaalsel juhul on baasnõue selline, et selle mittetäitmine tähendab automaatselt ka tegevuse elluviimise nõude mittetäitmist. Baasnõue peab igal juhul olema tegevuse elluviimise nõude suhtes asjakohane, samuti tuleks vältida tegevuse elluviimise nõuete kohta ülemäärase arvu baasnõuete kehtestamist, sest baasnõuete eesmärk ei ole tagada taotlejate seaduskuulekus toetusega seotud valdkonnas – selleks on tingimuslikkuse süsteem (samas võivad baasnõueteks olla ka tingimuslikkuse süsteemi osaks olevad nõuded). Toetuse andmisel tuleb baasnõuete järgimist taotleja põllumajanduslikus majapidamises ka kontrollida ning kui mõnda baasnõuet rikutakse, vähendatakse toetussummat, arvestades rikkumise raskust, ulatust, püsivust ja korduvust, või jäetakse taotlus rahuldamata.

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaa kaitse toetuse juures on tegevuse elluviimise nõuete suhtes asjakohased järgmised baasnõuded:

1) põlluraamatu pidamine, mille kohaselt tuleb põlluraamatusse kohustuseaastal kanda andmed põllumajandusliku tegevuse kohta (põlluraamatu pidamine on sätestatud veeseaduse §-s 155);

2) püsirohumaa suhtarvu säilitamine, mille eesmärgiks on säilitada püsirohumaade pindala, et vältida rohumaade suuremahulist muutmist põllumaaks ning kaitsta ja säilitada olemasolevaid püsirohumaaid;

3) turvasmullaga põllumajandusmaal maaharimise piiramine;

4) kuivendamata märgalaid ja turvasmullaga põllumajandusmaid ei ole lubatud kuivendada ning kuivendatud märgalade ja turvasmullaga põllumajanduslikuks tegevuseks kasutataval põllumajandusmaal on drenaažisüsteeme lubatud rekonstrueerida üksnes siis, kui kasutatakse lahendusi, mis ei suurenda KHG heitkoguseid ja kui see on vajalik mineraalmullas paikneva drenaažisüsteemi toimimiseks;

5) üle kümne protsendilise kaldega aladel tuleb erosiooni takistamiseks põllumajandusmaa harimisel kasutada järgmisi agrotehnilisi võtteid:

- mulla harimine risti kallakuga;

- püsirohumaajagamise rajamine;
- heintaimede kasvatamine;
- minimeeritud mullaharimine;
- kaitseribade rajamine küngaste nõlvadele või veekogude kallastele;

6) maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ § 4 lõikes 5 nimetatud keskkonnatundliku püsirohumaajagamise kasutusotstarvet ei ole lubatud muuta;

7) maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ § 4 lõike 5 punktides 2 ja 3 nimetatud keskkonnatundliku püsirohumaajagamise uuendamine ei ole lubatud;

8) maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ § 4 lõike 5 punktis 1 nimetatud keskkonnatundliku püsirohumaajagamise uuendamine on lubatud üksnes pealtkülvi teel ning uuendamisest tuleb PRIA-t eelnevalt teavitada;

9) põllumajandustootja, kes on muutnud maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ § 4 lõikes 5 nimetatud keskkonnatundliku püsirohumaajagamise kasutusotstarvet või nimetatud ala üles kündnud, peab püsirohumaajagamise tagasi rajama PRIA määratud tähtpäevaks.

Eelnõu §-ga 8 sätestatakse tegevuse elluviimise nõuded rohumaal. Tegemist on nõuetega, mille täitmisega kaasnev lisakulu või saamata jäänud tulu osaliselt või täielikult toetusega hüvitatakse. Lihtsustatult öeldes ei tohi seda maad harida, kasutada kultuurrohumaana ega põllukultuuride kasvatamiseks ning toetuse määr tuleneb maa kasutusotstarbe piirangust.

Taotleja täidab kohustuseperioodi jooksul §-s 8 sätestatud nõudeid kogu kohustusealusel maal. Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslik püsirohumaajagamise tuleb hoida rohukamaras, mis tähendab, et maad ei künta, kultiveerita, koorita, randaalita, freesita, äestata ning sellel ei tehta muid rohukamarat kahjustavaid mullaharimistõid. Samuti on keelatud sellise rohumaajagamise uuendamine. Rohumaajagamise ülekarjatamine ja pärast 1. novembrit seal loomade pidamine on keelatud. Maa ülekarjatamise tõttu võib maa rohukamar kahjustuda, kui loomade karjatamisel ei järgita sobivat karjatamiskoormust ehk ei arvestata konkreetse maa karjatamise taluvust või ei arvestata konkreetse aasta rohukasvu ja ilmastikuolusid. Ülekarjatamise vältimiseks on soovitatav karjamaid plaanipäraselt vahetada, jootmiskohti liigutada ja karjatada loomaliike vahelduvalt. Võrreldes kultuurrohumaadega on turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslikud püsirohumaad oluliselt liigirikamad. Võimaluse korral tuleks kasutada segakarjatamist, kuna erinevad kariloomad eelistavad erinevaid taimi ja nii tagatakse parem karjatamise tulemus. Karjatatavatele loomadele ei tohi anda lisaks muud sööta kui mineraalsööta. Rohumaal on keelatud väetise, välja arvatud loomade karjatamisel mahajääva sõnniku, ning keemilise taimekaitsevahendi kasutamine.

Eelnõu §-ga 9 sätestatakse koolitusel osalemine. Taotleja või taotleja heaks tegutsev füüsiline isik, kes tegeleb taotleja põllumajanduslikus majapidamises põllumajandusliku tegevusega, peab teise kohustuseaasta 1. detsembriks olema osalenud vähemalt ühel strateegiakava alusel antava teadmussirde- ja innovatsioonisüsteemi arendamise toetuse raames korraldatud mullakaitsealises koolitusel või Keskkonnaameti korraldatud pärandniidu hooldamise koolitusel.

Töösuhet kinnitavad andmed peavad olema registreeritud Maksu- ja Tolliameti töötamise registris. Koolituseks loetakse infopäev, konverents ja esitlustegevus.

Kohustuse ülevõtmise korral, kui kohustuse võtab üle isik, kellel ei ole kohustust, peab taotleja või taotleja heaks tegutsev füüsiline isik, kes tegeleb taotleja põllumajandusliku majapidamises põllumajandusliku tegevusega, olema osalenud vähemalt ühel mullakaitsealasel või pärandniidu hooldamise koolitusel kohustuse ülevõtmisele järgneva kohustuseaasta 1. detsembriks.

Kui kohustust suurendatakse ja algab uus kohustus, ei pea taotleja ega taotleja heaks tegutsev füüsiline isik, kes tegeleb taotleja põllumajanduslikus majapidamises põllumajandusliku tegevusega, koolitusel uuesti osalema.

Eelnõu §-ga 10 sätestatakse põllumajandusliku majapidamise üleandmine. Põllumajandusliku majapidamise ülevõtmise korral saab ülevõtja jätkata pooleli olevat üleandja kohustust.

Selleks, et tagada paindlikkus mitmeaastase kohustusega hõlmatud maade liikumisel majapidamiste vahel, on **eelnõu §-ga 11** sätestatud kohustuse üleandmine ja ülevõtmine. Kohustust on lubatud osaliselt või täielikult teisele isikule üle anda või teiselt isikult üle võtta alates teisest kohustuseaastast. Esimesel kohustuseaastal võib kohustuse üle anda vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemise korral või § 10 kohaselt põllumajandusliku majapidamise üleandmise korral.

Kui kohustuse võtab üle isik, kellel ei ole kohustust, loetakse kohustuseperioodi kestuseks ülevõetud kohustuse kestus. Sellisel juhul võib ülevõetud kohustusealuse maa pindala suurus muutuda §-des 12 ja 13 sätestatud ulatuses ka siis, kui üleandja on kohustusealuse maa pindala suurust enne selle üleandmist muutnud.

Kui kohustuse võtab üle isik, kelle kohustus on alanud hiljem kui ülevõetud kohustus, siis kohustused liidetakse ja kohustuseperioodi kestuseks loetakse kohustuse ülevõtja kohustuseperioodi kestus.

Kui kohustuse võtab üle isik, kelle kohustus on alanud varem kui ülevõetud kohustus, siis kohustused liidetakse ja kohustuseperioodi kestuseks loetakse:

- 1) kohustuse ülevõtja kohustuseperioodi kestus, kui ülevõetud kohustusealuse maa pindala on kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti;
- 2) kohustuse üleandja kohustuseperioodi kestus, kui ülevõetud kohustusealuse maa pindala on üle kahe hektari ja moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast üle 20 protsenti.

Kui isik võtab kohustuseaastal üle mitu kohustust ja ülevõetud kohustusealuse maa pindala kokku on kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti, siis kohustused liidetakse ning kohustuseperioodi kestuseks loetakse kohustuse ülevõtja kohustuseperioodi kestus.

Kui isik võtab kohustuseaastal üle mitu kohustust ja ülevõetud kohustusealuse maa pindala kokku on üle kahe hektari ja moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast üle 20 protsenti, siis kohustused liidetakse ning kohustuseperioodi kestuseks loetakse lühemat aega kestnud kohustuse kestus.

Kohustusealuse maa üleandmise korral esitatakse PRIA-le seitsme kalendripäeva jooksul elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu järgmised andmed:

- 1) üleandja ja ülevõtja nimi ning registri- või isikukood;
- 2) andmed üleantud kohustusealuse maaga seotud kohustuse kohta;
- 3) andmed selle kohta, kas ülevõtja võtab üle kohustusealuse maaga seotud kohustuse.

Kui kohustusealune maa antakse üle teisele isikule, siis võib teine isik kohustuse üle võtta. Kui teine isik kohustust üle ei võta, siis üleantud maa osas kohustus lõpeb.

Eelnõu §-ga 12 sätestatakse kohustuse suurendamise kord. Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse toetusega võtab toetuse taotleja maatüki põhiselt viieaastase nõuete täitmise kohustuse. Selle aja jooksul võivad olud aga muutuda ning üldist eemärki (täita samal maal viiel järjestikusel aastal nõudeid) silmas pidades tuleks toetuse taotlejatele näha ette asjakohased paindlikkuse sätteid. Seetõttu on toetuse saajal õigus kohustust sama viieaastase kohustuse raames väheses mahus suurendada. Kui kohustust soovitakse suurendada suuremas mahus, algab taotlejal uus viieaastane kohustus. Kui kohustust suurendatakse taotleja kohustusealuse maa pindalast selle maa arvelt, mille kohta ei ole kohustust võetud, siis kohustuseperioodi kestus ei muutu, kui kohustusealuse maa pindala suureneb kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti.

Kui kohustust suurendatakse taotleja kohustusealuse maa pindalast selle maa arvelt, mille kohta ei ole kohustust võetud, siis algab uus kohustus, mille kestus on viis järjestikust kalendriaastat, kui kohustusealuse maa pindala suureneb üle kahe hektari ja moodustab kohustusealuse maa pindalast üle 20 protsenti.

Eelnõu §-ga 13 sätestatakse kohustuse vähendamise kord. Kohustusealuse maa pindala võib vähendada kohustuse üleandmise korral või kui selle määruse kohane kohustus lõpetatakse osaliselt või täielikult ja sama maa kohta võetakse strateegiakava alusel antava põhjavee kaitse alal asuva väärtusliku püsirohuma kaitse toetuse kohane kohustus. Kui kohustusealuse maa pindala vähendatakse muudel põhjustel, võib kohustusealuse maa pindala vähendada kuni 10 protsenti.

Eelnõu §-ga 14 sätestatakse toetuse taotlemise kord. Taotleja esitab elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu PRIA-le igal kohustuseaastal ajavahemikul 2. maist kuni 15. juunini taotluse. PRIA e-teenuse keskkonna kaudu taotlemine võimaldab vältida vigu taotluse esitamisel, samuti on sellisel kujul dokumentide täitmine lihtsam, kuna paljud taotluse väljad on juba eeltäidetud ja süsteemis toimuvad automaatsed esitatud andmete kontrollid PRIA eri registrite kaudu. Taotlus sisaldab andmeid, mis on vajalikud toetuse andmise menetlemiseks. Taotlejal tuleb esitada maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruse nr 71 „Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus“ § 10 lõikes 1, § 11 lõike 1 punktides 1–16, 19 ja 20 ja lõigetes 2–4 ning §-s 12 nimetatud andmed. Lisaks esitab taotleja andmed selle kohta, millise rohumaa kohta ta toetust taotleb, ning andmed selle kohta, et taotleja lõpetab selle määruse kohase kohustuse osaliselt või täielikult ja võtab sama maa kohta uue kohustuse § 13 lõike 1 kohaselt.

Lõike 2 kohaselt esitab taotleja nende põldude piiride muudatused, mille kohta ta toetust taotleb (taotlusega hõlmatud põldude ehk põldude, mille kohta taotleja küsib toetust, piiride muudatused), hiljemalt kohustuseaasta 15. augustiks.

Lõike 3 kohaselt esitab taotleja komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 2022/1173, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 kohaldamise eeskirjad ühise põllumajanduspoliitika ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi kohta (ELT L 183, 08.07.2022, lk 23–34), artikli 7 lõike 1 punktide a ja c kohased taotluse muudatused hiljemalt kohustuseaasta 1. novembriks.

Lõike 4 kohaselt taotletakse toetust strateegiakava alusel antavate pindalatoetuste ning loomade pidamisega ja loomade heaolu soodustamisega seotud toetuste ühisel taotlusel. Nimetatud toetusi saab taotleda ajavahemikul 2. maist kuni 15. juunini PRIA e-teenuse keskkonnas. PRIA e-teenuse keskkonnas näeb taotleja eeltäidetud taotlusvormi, mis sisaldab eri toetuste taotlemiseks vajalikke andmeid, sealhulgas selliseid andmeid, mis on toetuste puhul samasugused, näiteks põllumajandusmaa ja põllul kasvatatavate kultuuride kohta. Kuna teatud hulk selliseid andmeid võetakse arvesse eri toetuste menetlemise korral, võimaldab nende ühekordne märkimine vältida vigu ning see vähendab ühtlasi taotleja halduskoormust. Seetõttu on otstarbekas esitada üks ühine taotlus kõikide eespool nimetatud toetuste kohta.

Eelnõu §-ga 15 sätestatakse taotleja, taotluse ja toetatavate tegevuste kontrollimine. Lõike 1 kohaselt kontrollib PRIA ning selles paragrahvis sätestatud juhul muu asutus taotluses esitatud andmete õigsust ja taotleja ning toetatava tegevuse toetuse saamise nõuetele vastavust. Lõike 2 kohaselt kontrollivad tingimuslikkuse nõuete täitmist maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruses nr 68 „Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded“ sätestatud asutused samas määruses sätestatud ulatuses. Nimetatud nõuete täitmist kontrollivad PRIA, Põllumajandus- ja Toiduamet ning Keskkonnaamet. Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuete ning kohustuslike majandamisnõuete kontrollide korraldamisel (sealhulgas siis, kui need samad nõuded sisalduvad juba riigisiseses õigusaktis) peab arvestama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artiklis 83 sätestatuga. Nimetatud nõuete kontrollimiseks võivad asutused kasutada olemasolevaid kontrolli- ja haldussüsteeme. Kontrolli all mõeldakse nii administratiivset kui ka kohapealset kontrolli. Kohapealse kontrolli tegemiseks võib kasutada kaugseiret või seda toetavaid asjakohaseid tehnoloogiaid. Kohapealsete kontrollide valim koostatakse igal aastal riskianalüüsi põhjal. Tingimuslikkuse puhul peab kontrollivalimi koostamise korral lähtuma nimetatud EL-i määruses sätestatust.

Eelnõu §-ga 16 sätestatakse toetuse vähendamise ja ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud Euroopa Liidu finantshuvide kaitseks meetmete kohaldamise kord.

Lõike 1 kohaselt kohaldatakse toetuse vähendamise korral Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 13 lõikes 3 sätestatut. PRIA võib vähendada makstavat toetust või keelduda toetuse maksmisest, arvestades rikkumise raskust, ulatust, püsivust ja korduvust, kui enne toetuse maksmist tehakse kindlaks, et taotleja rikub tegevuse elluviimise nõudeid või ei täida muid toetuse saaja kohustusi. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artikli 65 lõikes 2 nimetatud pindala- ja loomapõhiste otsetoetuste ning maaelu arengu toetuste puhul tähendab eeltoodu seda, et taotleja on rikkunud selliseid nõudeid, mis ei ole toetusõiguslikkuse nõuded ja mille rikkumine toob kaasa toetuse vähendamise (nt on rikutud baasnõuet või toetuse tegevuse elluviimise nõuet). Nimetatud toetuste puhul tehakse taotluse rahuldamise otsus ja toetuse maksmise otsus ühe otsusena. Kui enne selle otsuse tegemist tehakse kindlaks, et taotleja rikub tegevuse elluviimise nõudeid, vähendatakse toetust. See, mis ulatuses toetust vähendatakse, oleneb konkreetsest rikkumisest ning toetuse vähendamise ulatus otsustatakse kaalutusõiguse alusel, arvestades rikkumise

raskust, ulatust, püsivust ja korduvust. Kui taotleja on rikkunud aga toetusõiguslikkuse nõuet, jäetakse taotlus rahuldamata.

Lõike 2 kohaselt vähendatakse lõikes 1 sätestatud juhul taotlejale antavat toetust, võttes aluseks taotluse alusel kindlaks määratud summa, mida taotlejal oleks õigus saada, millest on maha arvatud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse 12. peatükis sätestatud kaitsemeetmete kohaldamisega seotud summa.

Lõike 3 kohaselt kohaldatakse ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud Euroopa Liidu finantshuvide kaitseks meetmete kohaldamise korral Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse §-des 107–110 sätestatud. Nimetatud paragrahvides sätestatakse järgmine:

- 1) ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud EL finantshuvide kaitse meetmete kohaldamise üldnormid;
- 2) ühtse haldus- ja kontrollisüsteemiga seotud kaitsemeetmed;
- 3) kaitsemeetme kohaldamine pettuse korral;
- 4) tingimuslikkusega seotud kaitsemeetmed.

Eelnõu §-ga 17 sätestatakse taotluse rahuldamine ja rahuldamata jätmine. PRIA teeb taotluse rahuldamata jätmise otsuse Euroopa Liidu õigusaktides ning Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 28 lõikes 3 sätestatud alustel. PRIA teeb taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse hiljemalt kohustuseaastale järgneva aasta 10. veebruariks.

Eelnõu §-ga 18 sätestatakse toetuse maksmine. Toetus makstakse toetuse saajale hiljemalt kohustuseaastale järgneva kalendriaasta 30. juuniks.

Eelnõu §-ga 19 sätestatakse toetuse saaja andmete avalikustamine. PRIA teavitab toetuse saajat tema andmete avalikustamisest ja andmete töötlemisest Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artiklites 98 ja 99 sätestatud alustel ja korras.

Eelnõu §-s 20 on sätestatud määruse jõustumise kuupäev, mille kohaselt määrus jõustub 1. jaanuaril 2024. a. Määrus jõustub 1. jaanuaril 2024. aastal, kuna selle määruse kohane toetus rakendub alates 2024. aastast.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Eelnõu ettevalmistamisel on lähtutud järgmistest määrustest:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 1–186);
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2116, mis käsitleb ühise põllumajanduspoliitika rahastamist, haldamist ja seiret ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1306/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 187–261).

4. Määruse mõjud

Eelnõu mõjusid on hinnatud „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 46 lg 1 alusel. Eelnõu rakendamine toob kaasa otseseid positiivseid mõjusid majandusele, elu- ja looduskeskkonnale ning kaudseid positiivseid mõjusid julgeolekule, regionaalarengule, riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele.

Toetus aitab tagada harimise suhtes eriti tundlike põllumajandusmaade, milleks on turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslik püsirohumaad, kestlikku kasutamise ning minimeerida nende muldade degradatsiooni ja väärtusliku taimiku säilimist ligi 1 000 hektaril.

Mõjud majandusele, sealhulgas ettevõtjate halduskoormusele

Mõju majandusele on positiivne. Toetus aitab kasutuses hoida kehvematel muldadel asuvaid ja intensiivseks toidutootmiseks ebasobivaid püsirohumaad. Väärtuslike püsirohumaade majandamine on võrreldav pärandniitude hooldamisega, kuna tegemist on kõrge bioloogilise väärtusega püsirohumaadega, mille hulka kuuluvad ka väljaspool kaitstavaid alasid asuvad pärandniidud. Üle kahe kolmandiku Eesti hooldatavatest pärandkooslustest on koondunud nelja maakonda: Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakonda. Kahte kolmandikku nendest kooslustest hooldatakse karjatamise teel. Pindalaliselt on kõige rohkem pärandniite lihaveisekasvatataval, aga pärandniitudel karjatatakse ka lambaid ja hobuseid. Toodanguks on veise- ja lambaliha, vill ning nahad. Niidetavatel niitudel kogutud heina kasutatakse peamiselt loomasöödaks. Suurem osa nendel aladel karjatatavatest loomadest on maheloomad, seetõttu jõuab turule rohkem mahedat tervislikku rohumaaveise- ja lambaliha.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Toetus aitab kaasa ELi kliimaeesmärkide, mullakaitse ja elurikkuse eesmärkide saavutamisele. Eestis on maakasutussektori KHG sidumine viimasel kümnendil järjest langenud, jõudes 2020. aastal esimest korda raporteerimisperioodi jooksul heite poolele – sektori netoheide oli ligi 1,3 mln t CO₂ ekvivalenti. Arvestades kliimamuutuste leevendamise pakilisust ning ka Eesti riiklike kohustuste kasvamist kliimapaketi „Eesmärk 55“ raames (sh maakasutussektoris, kus Corg sidumist tuleb 2030. aastaks senisest oluliselt enam suurendada), on tarvilik võtta täiendavaid heidet vähendavaid või Corg sidumist suurendavaid meetmeid kõikides maakasutus-kategooriates. Erilist tähelepanu tuleb seejuures pöörata suure süsinikuvaruga ja Corg sidumise võimega ökosüsteemide säilitamisele ja nende looduslikkuse taastamisele. Mullakaitseks on oluline, et muld oleks taimikuga püsivalt kaetud.

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslike püsirohumaad iseloomustab loodusliku taimestiku liigirikkus, mis loob tingimused ka teiste elustikurühmade rohkuseks. Nendega on seotud paljud putukad, linnud, loomad, samblad, samblikud ja mullaelustik. Nimetatud püsirohumaadel on oluline roll avatud maastikus elurikkuse säilimisel, samuti on nad olulised looduse hüvede ehk ökosüsteemiteenuste pakkujad. Need püsirohumaad on põllumajandusmaastikus mitmekesisuse allikad, tuumalad, mis pakuvad asendamatu toitumis-, paljunemis-, pesitsus-, elu-, talvitumis- ja varjepaiku väga paljudele organismidele, sealhulgas ka nendele, kes pakuvad otseselt põllumajandusele vajalikke looduse hüvesid, nagu näiteks tolmeldamine ja looduslik biotõrje. Samuti on nimetatud püsirohumaad olulised ja stabiilsed süsinikusidujad ning kliimamuutuste mõju leevendajad.

Mõju julgeolekule ja välissuhetele

Toetusel on toidujulgeolekule kaudne positiivne mõju. Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslikud püsirohumaad asuvad tihti pigem kehvemate muldadega ääremaadel ja nendes maakondades, kus intensiivset põllumajandustootmist on vähem. Toidujulgeolekule on tootmise hajutatusel positiivne mõju: väikesed kohalikud ettevõtted suudavad tagada piirkonna toiduga varustatuse ka kriiside ajal, kui suuremad tarneahelad võivad olla läbi lõigatud. Samuti ei sõltu vabapidamisel lambad ja veised kuigivõrd elektrikatkestusest ega sisseostetavast söödast, tagades seetõttu piirkonnas toidu varustuskindluse kriisi korral pikemaks ajaks.

Mõju regionaalarengule, sealhulgas linna-, maa- ja rannapiirkondadele

Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtuslike püsirohumaade kaitsmine ja hooldamine mitmekesistab maaelu ning tagab kogu Eestis toidutootmise praktikate paljususe ja piirkondliku toidu varustuskindluse. Sellistelt aladelt saadav toit on puhas ega sisalda keemiliste taimekaitsevahendite ja väetiste jääke, mis omakorda toetab inimeste tervist ja heaolu. Nimetatud püsirohumaade hooldamine on osa maaelu mitmekesistamisest ning toetab maale elama asumist ja seeläbi kogu regionaalarengut. Kaudselt aitab nende alade hooldamine ja sealt saadud toodangu väärindamine kaasa piirkonna mainekujundusele, toidutraditsioonide tutvustamisele ja turismile.

Mõju riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Toetuse rakendamine ei too kaasa uute töökohtade loomise vajadust. Uuel programmiperioodil rakendub esimest korda pindalatoetustele pinnaseiresüsteem, mis peab võimaldama regulaarselt ja süstemaatiliselt vaadelda, seirata ning hinnata põllumajanduslikke tegevusi ja praktikaid põllumajandusmaal. Samuti võetakse kasutusse asukohapõhiste fotode mobiilirakendus IVA. Uued seire- ja kontrollisüsteemid võimaldavad vähendada kohapealsete kontrollide hulka ning PRIA töökoormust. Täpsem teave uute seire- ja kontrollisüsteemide kohta on leitav PRIA veebilehelt <https://www.pria.ee/>.

5. Määruse rakendamiseks vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Strateegiakava sekkumise „Mulla- ja veekaitsetoetus“ kogueelarve on strateegiakava peatüki 6.2.3 kohaselt 23 205 399 eurot, millest 18 564 319 eurot rahastatakse Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist EAFRD. Turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohumaade kaitse toetus võib hinnanguliselt hõlmata u 1000 hektarit maad ja toetuse indikatiivne kogueelarve on 0,4 miljonit eurot.

Uue programmiperioodi sekkumiste ettevalmistamiseks tuleb olemasolevad infosüsteemid kohandada vastavaks uue perioodi nõuetele. Määruse rakendamisega on seotud eelkõige IT-arenduskulu ning perioodi alguses ka täiendav tööjõukulu kasv. Vajalikud kulutused sekkumiste väljatöötamiseks on kavandatud katta PRIA-le eraldatud eelarve vahenditest. Määruse rakendamisega ei ole kavandatud lisakulutusi riigieelarve vahenditest. Samuti ei kavandata määruse rakendamisega tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1. jaanuaril 2024. a.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Strateegiakava ettevalmistamiseks moodustati 18. juunil 2019. aastal juhtkomisjon, kuhu kuulusid valdkondade huvigruppide ning riigiasutuste esindajad. Juhtkomisjoni ülesanne oli kujundada Eesti seisukohad Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika maaelu arengu toetuste andmist reguleerivate õigusaktide kohta ning koordineerida strateegiakava koostamist, teha ettepanekuid ja kujundada seisukoht strateegiakava kohta enne selle esitamist Vabariigi Valitsusele. Lisaks kohtusid aastatel 2019–2020 valdkondlikud töögrupid, et valmistada ette strateegiakava. Juhtkomisjoni ja valdkondlike töögruppide materjalid leiab Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi veebilehelt.

Eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ja Kliimaministeeriumile ning saadeti informatsiooniks PRIA-le, Keskkonnaametile ja strateegiakava juhtkomisjonile. Kliimaministeerium kooskõlastas eelnõu märkusteta. Rahandusministeerium ei kandnud ettenähtud tähtpäevaks eelnõude infosüsteemi EIS kirja eelnõu heakskiitmise või eelnõuga põhjendatult mittenõustumise kohta ning seetõttu loetakse eelnõu Vabariigi Valitsuse 13. jaanuari 2011. a määruse nr 10 „Vabariigi Valitsuse reglement“ § 7 lõike 4 kohaselt nimetatud ministeeriumi poolt kooskõlastatuks.

(allkirjastatud digitaalselt)

Marko Gorban

Kantsler